

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 03.07.2017 ✓Accepted/Kabul: 25.09.2017

DOI: 10.30794/pausbed.41500

Araştırma Makalesi/ Research Article

KIR KÖKENLİ KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN EKONOMİK ŞİDDET VE TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ANALİZİ*

Gizem PARSOVA**, Dilek EROĞLU***

Özet

Zonguldak ilinde kırsal kökenli kadın girişimciliğini toplumsal cinsiyet ve ekonomik şiddet düzleminde incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu nitel araştırmanın verileri, Zonguldak ili merkezi ve merkez ilçelerinde (Kilimli, Karaman ve Kozlu) faaliyet göstermekte olan kırsal kökenli ve evli 11 kadın girişimci ile yapılan derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler, kodlama sürecinden sonra analiz edildiğinde; araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, kadına toplumsal olarak verilen cinsiyet özelliklerinden olumsuz etkilendiği anlaşılmıştır. Araştırmanın, ekonomik şiddete dair bulguları analiz edildiğinde; kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün, ekonomik şiddet konusunda bilgi sahibi olduğu ve kadına yönelik ekonomik şiddeti ekonomik kontrol davranışları olarak tanımladığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, araştırmaya katılan birbirlerinden farklı demografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklere sahip tüm kadın girişimcilerin, eşlerinden, ekonomik şiddet davranışlarına maruz kaldığı ve 3 kadın girişimcinin ekonomik şiddetin yanı sıra, sözel/psikolojik şiddete maruz kaldığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kadın girişimciliği, Toplumsal cinsiyet, Ekonomik şiddet.*

THE ANALYSIS OF THE RURAL BASED WOMEN ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF ECONOMIC ABUSE AND GENDER

Abstract

The data of this study, which was carried out to investigate entrepreneurship of rural based women in Zonguldak on the basis of gender and economic abuse, was collected through in-depth interviews with 11 rural based and married women entrepreneurs who run their business in Zonguldak city centre and the central districts of Zonguldak (Kilimli, Karaman and Kozlu). After the data collected through the interviews is coded and analysed; it has been understood that women entrepreneurs who attended the study are negatively affected by gender roles given to women by society. When the economic abuse data is analysed, it has been found out that most of the women entrepreneurs have knowledge about economic abuse and they define economic abuse against women as economic control behaviours. However, it has been found out that all the women entrepreneurs participated in the study with different demographic, socio-cultural and socio-economic characteristics are subject to economic abuse behaviours from their husbands and 3 of them are subject to psychological abuse as well as economic abuse.

Key Words: *Women entrepreneurship, Gender, Economic abuse.*

*Bu makale 06.01.2017'de Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Toplumsal Cinsiyet ve Ekonomik Şiddet Bağlamında Zonguldak İlinde Kadın Girişimcilerin Deneyimleri" adlı yüksek lisans tezinin nitel verilerine dayanmaktadır.

**Okutman, Bülent Ecevit Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, ZONGULDAK.

e-posta: gizemparsova@gmail.com

***Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, BOLU.

e-posta: dilekerogluozer@gmail.com

1. GİRİŞ

Türkiye’de yakın dönem kadın istihdamı rakamları incelendiğinde; kadınların iş gücüne katılım oranının uluslararası standartlara göre düşük olduğu, erkeklerin iş gücüne katılımının ise Avrupa Birliği ortalamasında olduğu görülmektedir. Kadın istihdamı, erkek istihdamı ile kıyaslandığında göze çarpan rakamsal düşüklüğün yanı sıra; kadın istihdamının hizmet ve tarım sektöründe yoğunlaşması, sektörel ayrılmaya da dikkat çekmektedir (Maliye Bakanlığı Yıllık Ekonomik Rapor, 2015: 33, 34 <http://www.maliye.gov.tr>, 28 Şubat 2016’da erişildi).

Kadın istihdamındaki düşüklüğün sebeplerinden biri olarak eğitim konusundaki fırsat eşitsizliği dolayısıyla kadınların okullaşma oranlarının düşüklüğü (Demirdirek ve Şener, 2014: 40) olarak düşünülse de; kadının, geleneksel toplum tarafından kabul edilen “hane-içi kadın kimliğinin” istihdam önünde ciddi engeller oluşturduğu yapılan araştırmalarla görünür hale gelmiştir. Kadınların; iş yaşamına katılmaları konusunda baskı yaşadıkları, geleneksel rollerinden birini aksatmaları durumunda işten ayrılmaları gerektiğinin düşünülmesi (Çelik ve Çoban 2012: 468), ev içi sorumlulukları nedeniyle iş-yaşam dengesi kurmada güçlük çektikleri, iş yeri terfilerinde geri plana atıldıkları ve mesleklerin cinsiyetli hale getirildiğinden şikâyet ettiklerini gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Çalışma Yaşamında Kadınlar Forum Raporu, 2015: 24, 25 <http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/forum-rapor-Ekim-2015.pdf>, 19 Şubat 2016’da erişildi). Ayrıca, kadın çalışanların erkek çalışanlarla aynı işi yapmasına rağmen daha düşük ücret aldığı ve iş yerinde “kadına yakışmayan davranışlar” olarak düşünülmesi nedeniyle sigara içmeleri ve sakız çiğnemelerinin yasaklandığı gibi iş yerlerinde cinsiyete dayalı ayrımcılık yaşandığını gösteren durumlar da araştırma bulgularıyla ortaya konmuştur (Özatal, 2011: 30). Yapılan araştırmalar, toplumsal cinsiyetin, yani toplum tarafından kabul gören kadın kimliğinin, kadın istihdamı önünde oluşturduğu engellere dikkat çekmektedir. Araştırmalar, kavramsal olarak; güç, fırsatlar, statü ve haklar açısından; kadın ve erkeklerin yaşamlarının her döneminde maruz kaldığı eşitsizlik durumu olarak tanımlanan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin (Uluocak vd., 2014: 8) mağduru olarak istihdam alanında kadını işaret etmektedir.

Kadın girişimciliği, istenilen boyutlara ulaştırılmayan kadın istihdamını ve kadının emek piyasasındaki durumunu geliştirmek için iktisadi bir çözüm olarak özellikle son yıllarda teşvik edilen bir istihdam biçimidir. Girişimci kadın; ev dışında veya evinde kurduğu en az bir iş yerine sahip olan, kurduğu iş yerinde yalnız başına, istihdam sağladığı kişilerle çalışan veya ortaklı iş yeri kuran, herhangi bir mal veya hizmetin üretimi, dağıtım, pazarlanması ve satışında kendisi görev alan ya da görevlendirme yapan, işi gereği irtibat içinde olduğu kişi, kurum ve kuruluşlarla kendi adına iletişim kuran, işi ile ilgili; örgütlenme, üretim planlama, yürütme, büyüme veya kapatma kararlarını kendisi verebilen ve elde ettiği kazancın değerlendirilmesi ile ilgili tek başına karar verebilen kişi (Ecevit’ten Aktaran Kutanis, 2006: 56) olarak tanımlanmaktadır. Kadın girişimciliği, ücretli istihdamın yanı sıra kadının ekonomik anlamda güçlendirilmesi amacıyla devlet eliyle, finansal ve eğitimsel boyutlarda desteklenen bir istihdam biçimidir. Ancak devlet tarafından sunulan kredi ve eğitim desteğine rağmen, 2014 yılı istatistikleri incelendiğinde Türkiye genelinde işveren olarak çalışanlar içinde kadınların oranının %8, erkeklerin oranının ise %92 olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu Girişimcilik, 2014 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21529>, 10 Ağustos 2016’da erişildi). Ayrıca, kadın girişimciliğinin mevcut durumu ile ilgili yapılan araştırmalar, kadın girişimciliğinin; yaratıcı fikirler sonucu doğan ve piyasa koşulları düşünülerek geliştirilmiş profesyonel girişimciliğe mesafeli bir duruş sergilediğini ortaya çıkarmaktadır. Kadın girişimciliği, kadınların; ev sorumluluklarına benzer, yoğun emek ve az sermaye gerektiren, çoğu kez küçük ölçekli, erkeklerin yoğun olarak faaliyet göstermedikleri alanlara yönelen ve girişimci kadınların, “kadın” olmanın onlara yüklediği tüm toplumsal sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmeye çalışarak hane bütçesine “katkı” sağlama amaçlı gerçekleştirdikleri ticari faaliyet görünümündedir. Dolayısıyla, kadın girişimciliğinin öne çıkan tüm bu özellikleri; konunun iktisadi boyutlarının yanı sıra toplumsal arka planını ve gelişimi önünde duran toplumsal engelleri ortaya koymanın gerekliliğine dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle, toplumsal açıdan kabul gören kadın kimliği ile girişimci kadın kimliğinin birbiriyle hangi açılardan örtüştüğünü anlamının önemi ortaya çıkmaktadır.

Kadının toplum tarafından tanımlı kimliği ve girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkinin sorgulanması amacıyla yapılan bu araştırma, kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri temelinde ele alınmasını hedeflemiştir. Kadın girişimciliğinin, toplumsal cinsiyet düzleminde ele alınması, kadın girişimcinin; hane içi rollerinin girişimcilik faaliyeti ile ilişkisi ve kendi işletmesi üzerindeki karar yetkisinin ne ölçüde gerçekleştiğini anlamının yanı sıra, girişimci kadının kendi maddi kazancı ve hane içi bütçe yönetiminde ne ölçüde söz sahibi olduğunu anlamayı da gerektirmektedir. Bu noktada, kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesi; meselenin, kadına yönelik ekonomik şiddet düzleminde tartışılması gerektiğinin altını çizmektedir. Alan yazın incelendiğinde, kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet ve ekonomik şiddet düzleminde yeterince incelenmediğinin görülmesi, bu araştırmanın akademik gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Toplumsal açıdan kabul gören kadın kimliğinin, girişimci kadın kimliğine nasıl yansıdığını anlamayı hedefleyen bu araştırmada; kırsal kökenli kadın girişimcilerin, toplumsal cinsiyet ve ekonomik şiddet bağlamında deneyimlerini ortaya koyan nitel veriler incelenmiştir. Bu makalede, kadın girişimciliği ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki ve kadına yönelik ekonomik şiddeti etkileyen toplumsal cinsiyete bağlı faktörler çözümlenmiştir.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Girişimciliği

Türkiye genelinde kadın girişimciliği ile ilgili yapılmış araştırmaların bulguları; kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler içerisinde aileden işi devralma, eşin vefatı, kendini ispatlama duygusu, ekonomik sebepler (eşin çalışmaması ya da evdeki ekonomik sıkıntılar gibi) (Çelik ve Özdevecioğlu, 2001: 495), esnek çalışma saatleri (Kutunis ve Bayraktaroğlu, 2003: 8, 9) ve eşlerin ücretli işte çalışmaya izin vermemesi (Fidan ve Yılmaz 2006: 5) gibi faktörler ortaya koymaktadır. Ayrıca, kadınların kendi işlerini kurmak istediklerinde ailelerini ve /veya eşlerini ikna etmek zorunda kaldıkları (Uzun ve Günlük, 2006: 347), daha önce ücretli çalıştıkları yerlerde maruz kaldıkları mobbing, cinsiyete dayalı ayrımcılık ve sürekli denetim (Özdemir, 2010: 126) faktörleri de kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler arasındadır. Araştırma bulguları, kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler içerisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli olumsuz faktörlerin varlığını vurgulamaktadır.

Kadın girişimcilerin, Türkiye genelinde sektörel faaliyet alanları incelendiğinde; hizmet, imalat ve tarım sektörlerinin öne çıktığı görülmektedir (Özar, 2005: 28; Fidan ve Tuncay, 2006:5; Uzun ve Günlük, 2006:346; Yetim, 2002: 83; Soysal, 2010: 83; Yılmaz, 2010: 88). Yapılan birçok araştırma, kadın girişimciliğinin en yüksek oranlarının hizmet sektöründe varlığına dikkat çekerken; bu durumun kadının hane içi rolleriyle yakın ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Yaşamları boyunca anne-babalarına, eşlerine ve çocuklarına hane içinde hizmet eden kadınların; hane içi rolleri ile paralellik gösteren hizmet sektörüne yönelmeleri oldukça anlamlıdır. Öte yandan, kadın girişimcilerin kurduğu işletmelerin belirli sektörlerde yoğunlaşması, girişimcilikte cinsiyete bağlı sektörel ayrılmaya da dikkat çekmektedir.

Kadın girişimcilerin ticari faaliyetleri içerisinde yaşadıkları toplumsal cinsiyet temelli sorunları ortaya koyan araştırmalar incelendiğinde; girişimcilik rolleri ve diğer rollerin çatışması, kadınların iş ve aile yaşamı nedeniyle stres yaşaması ve bu stresin nedenlerinden bazılarının; yakınlarının aşırı beklentileri, iş ve aile yaşamını dengeleyememe ve zaman baskısı olduğu (Ufuk, 1997: 123, 124, 127) gibi sorunlarla mücadele ettikleri görülmektedir. Ayrıca, özellikle işlerini yeni kurdukları aşamalarda iş ilişkisi kurdukları erkeklerin onlara güvenmemesi, iş hayatında karşılaştıkları erkeklerin cinsel beklentileri ve erkeklere kıyasla ticaret hayatına daha geç başlamaları nedeniyle tecrübe eksikliği hissetmeleri, iş ilişkisi kurdukları erkeklerin “kadının yeri evidir” baskısı, aile ya da çevrelerindeki kadınların başarısız olmaları yönündeki beklentileri, özellikle resmi işlerini halletmek için gittikleri kuruluşlarda kadın olmaları nedeniyle farklı muamele görmeleri ve iş büyütme istediklerinde kadın veya erkek ortak bulamamaları gibi sorunlar da kadın girişimciler tarafından belirtilmektedir (Çelik ve Özdevecioğlu, 2001: 492, 493, 494). Kadın girişimcilerin, aile işletmesi içerisinde ücret verilmeksizin çalıştırıldığını (Gazioğlu Terzi ve Kurt, 2015: 131); bazı kadın girişimcilerin sosyal güvencesi bulunmadığını, kendilerini çalışan kadın olarak görmediklerini ve istihdamda kalma durumlarının maddi ihtiyaçlarına veya eşlerinin izin vermesine bağlı olduğunu (Aşkın ve Barış, 2015: 85) gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Araştırma bulguları, Türkiye genelinde kadın girişimcinin ticari faaliyetini sürdürme aşamasında maruz kaldığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı sorunlara dikkat çekmekte; toplum tarafından kabul gören kadın kimliğinin girişimci kadın kimliğine olumsuz yansımalarını görünür kılmaktadır.

1. 2. Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet

Kadına yönelik ekonomik şiddet, kadının ruh ve beden sağlığını etkileyen olumsuz koşullardan kurtulabilme gücünü ekonomik bağımsızlığından alabileceği ve kadının ekonomik bağımlılığının diğer şiddet türlerine maruz kalma durumunda kadının direncini kırabileceği ihtimali yüzünden kadının maruz kaldığı şiddet türleri içerisinde en etkili olan olarak tanımlanmaktadır (Eşkinat, 2012: 333).

Ekonomik şiddet kavramı içerisinde tanımlanan davranış biçimleri; kadın istemediği halde para yönetiminin başkaları tarafından yapılması veya parasına el koyulması, kadının eşinden veya ailesinden para istemek zorunda bırakılması, karşı tarafın parasına ihtiyaç duyduğunun kadına hatırlatılması ve kadının ailesinin borç ve tasarrufu hakkında bilgi alamaması gibi durumlardır. Ayrıca, kadının tasarruf yapmasına izin verilmemesi, çalışmasına izin verilmemesi, çalışmasına izin verilse bile nerede ve ne zaman çalışacağına müdahale edilmesi ve ekonomik konularda kadının fikrinin alınmaması da ekonomik şiddet kavramına dâhil edilmiştir (Uluocak vd., 2014: 6). Kadınların iş hayatında yaşadığı ayrımcılığın, yükselmelerine ve maddi kazanç elde etmelerine;

dolayısıyla bu durumun da ekonomik şiddet başlığı altında incelenmesi gerektiği ve ekonomik şiddetin; kadınların başarılı bireyler olmalarına engel olduğu düşünülmektedir (Bilican Gökkaya, 2014: 377, 380). Ayrıca, ekonomik şiddetin faillerinin; kadının hayatını paylaştığı eşi, duygusal ilişki yaşamakta olduğu partneri, aile üyeleri, çalışma arkadaşları ya da patronu olabileceği, hatta kadının yaşadığı ekonomik ya da duygusal bir ilişkiyi bitirme sürecinde de ekonomik şiddete maruz kalabileceği ifade edilmektedir (Adaçay ve Güney, 2012: 315).

Türkiye genelinde, kadına yönelik ekonomik şiddeti inceleyen az sayıda araştırmanın bulguları, ekonomik şiddeti; bireyin ihtiyaçlarını sağlayacağı ya da kendisi için önemli işleri gerçekleştirecek maddi imkânlardan yoksun bırakılması, hakkı olan ekonomik değer baskı altında (koşullu yaptırım uygulama) tutulması, maddi güce sahip olan eşin maddi imkânı olmayan eşlere uyguladıkları ekonomik baskı, aile ve ev için yapılacak gerekli harcamaları kısıtlamak, bu harcamalara engel olmak, harcamalar konusunda baskı yapmak olarak tanımlamıştır. Kadını, çalışmadığı durumlarda para vermemekle tehdit etmek ya da kadının çalışması durumunda; eş bu durumun getirisinden faydalandığı halde, kadının ekonomik özgürlüğünden rahatsızlık duyması ve bu konuyu kompleks ederek gereksiz tartışmalar yaratması durumları da ekonomik şiddet kapsamına dahil edilmiştir. Ayrıca, kadın dışarıda çalışmasa bile; yıllarca evine, eşine, çocuklarına hizmet ettiği halde, boşanırken mal ve gelirleri paylaşmamak için her numarayı yaparak kadını mağdur etme, para ile boşanan eşi mahkûm etme ve taraflardan birinin kendi fikirlerini ve eylemlerini karşısındakine kabul ettirebilmek için maddi gücünü bir silah olarak kullanması durumu; eşin maaşını almak ve kısıtlı harçlık vererek onu ekonomik olarak sıkıntıya sokmak, harçlıkları kendi isteğinin karşılmasına bağlı olarak artırmak veya azaltmak ve sürekli kredi çekerek ya da borçlanarak bunları kadının maaşından ödemesini talep etmek ya da sessizce buna mecbur etmek ekonomik şiddet davranışlarıdır. Bütçe paylaşımı yapılmaması, her türlü gelir ve gidere karışılması, borçlar yüzünden sürekli eve haciz gelmesi, ekonomik nedenlerden dolayı kariyerin ve maddi gereksinimlerin engellenmesi gibi davranışlar da ekonomik şiddet kapsamındadır (Eşkinat, 2012: 339, 342, 343). Ekonomik şiddet, bazı durumlarda, kadının çalışmasına izin vermemek olarak ortaya çıkmaktadır (Şanlı, 2012: 369).

Amerika'da yapılan bir araştırmada "Ekonomik Şiddet Ölçeği" geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçekte, ekonomik şiddet davranışları "Ekonomik Kontrol" ve "Ekonomik Sömürü" olarak iki kategoride toplanmıştır (Adams vd., 2008: 576). Başka bir araştırmada, kadının maruz kaldığı ekonomik şiddetin, sahip olduğu maddi kaynakları azalttığını ortaya çıkmıştır (Adams, Beeble ve Gregory, 2015:368). Araştırma bulguları, ekonomik şiddetin; kadını sosyoekonomik ve sosyokültürel bakımdan güçsüzleştirdiğini ve kadın yaşamına uzun vadede de zarar verebileceğini gözler önüne sermektedir.

2. YÖNTEM

Kadın girişimciliğine toplumsal cinsiyet penceresinden bakmayı ve ekonomik şiddet düzleminde sorgulamayı hedeflemiş bu araştırmada niteliksel betimleme modeli kullanılmıştır. Niteliksel yöntem, sosyal aktörleri karşılıklı etkileşim içerisinde anlama ve kendi alanında gözlemlene özelliğine sahiptir. Ayrıca, sosyal aktörün tanık olduğu ve yaşadığı olaylar, duygular ve sahip olduğu düşünceler nitel yöntemin veri tabanını oluşturmaktadır ve bu durum, niteliksel yöntemi kadın çalışmaları için önemli kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2015: 63).

2.1. Veri Oluşturma Aracı

Kadın girişimcilerle yapılan derinlemesine görüşmelerde kullanılmak üzere toplam 66 yarı yapılandırılmış soru hazırlanmıştır. Görüşme soruları toplam üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, katılımcılardan yaş, eğitim düzeyi, meslek, memleket gibi bilgilerin alındığı demografik sorular; ikinci bölümde, araştırma konusuna dair yapılan alan yazın incelemesi sonucu oluşturulan araştırma soruları bulunmaktadır. Son bölümde ise Ekonomik Şiddet Ölçeğinin (Adams vd., 2008: 576) bazı maddelerinden, sosyolojik bağlam dikkate alınarak oluşturulan sorular bulunmaktadır.

2.2. Veri Elde Etme Süreci

Araştırmada kullanılan veriler, 04.05-04.06.2016 tarihleri arasında Zonguldak merkezde ve merkeze bağlı üç ilçede (Kozlu, Karaman ve Kilimli) yapılan saha çalışmasında toplanmıştır. Kadın girişimciler, işletmelerinde ziyaret edilerek, kendilerine araştırmanın amacı net bir şekilde ifade edilmiş, katılımcı olmaları konusunda herhangi bir zorlama ya da ısrarda bulunulmamış, gönüllülük esas alınmıştır. Görüşmeler esnasında verilerin kaydedilmesi için herhangi bir kayıt cihazı kullanılmamış; veriler, araştırmacı tarafından not alma tekniği kullanılarak kaydedilmiştir. Araştırma konusunun kırılabilirliği ve hassasiyeti göz önünde bulundurularak, katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmeleri ve bireysel yaşam deneyimlerini eksiksiz ifade edebilmeleri için ve mekanik bir kayıt cihazı

kullanımının görüşmelerin samimi akışını bozacağı kaygısıyla not alma tekniği kullanımının uygun olacağına karar verilmiştir.

2.3. Örneklem

Araştırma örneklemini, Zonguldak ili merkezi ve merkez ilçelerinde (Kozlu, Kilimli ve Karaman) faaliyet gösteren, kır kökenli ve bu çalışmada ekonomik şiddet “eş şiddeti” olarak sınırlandırıldığı için evli 11 kadın girişimci oluşturmaktadır. Örnekleme ulaşmak için, Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası ve KOSGEB ile görüşülmüş; bu kurumlardan alınan bilgi doğrultusunda kadın girişimcilere işletme ziyaretlerinde bulunulmuştur. Ziyaret edilen işletmelerde, araştırma örnekleme ölçütlerine uymadığı anlaşılan kadın girişimcilerin verileri araştırma verilerinden çıkarılmıştır. Ayrıca, kartopu örnekleme de kullanılmış; bu yolla da istenilen örnekleme ulaşılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın veri toplama sürecinde derinlemesine görüşmelerden toplanan ham veriler, veri kodlama sürecinde görüşme metinlerinin defalarca okunması sonucu oluşturulan temalarla kodlanmıştır. Oluşturulan temalar; görüşme sorularından, teorik çerçeveden ve katılımcıların ifadelerinden çıkarılmıştır. Betimsel yaklaşım kullanılarak, veriler özgün biçimleri ile bırakılmış; katılımcıların söylediklerinden doğrudan alıntılarla veriler sunulmuştur. Veriler sunulurken, kadın girişimcilere kod isimler verilerek sunulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin demografik özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		n	Toplam
Yaş	30-40	2	11
	40-50	4	
	50-60	5	
Eğitim düzeyi	İlkokul	1	11
	Ortaokul	3	
	Lise	4	
	Ön lisans	1	
	Lisans	2	
Kır/Kent doğumlu	Kır	11	11
	Kent	0	
Doğum yeri	Zonguldak	7	11
	Diğer (Trabzon, Ankara)	4	
Evlenme yaşı	15-17	1	11
	18-25	6	
	26-30	3	
	31-40	1	
Çocuk sayısı	Yok	2	11
	1 çocuk	3	
	2 çocuk	3	
	3 çocuk	2	
	4 çocuk	1	

Araştırmaya katılan 11 kadın girişimcinin yaşları 36-57 arasında değişmektedir. 7 kadın girişimcinin 48 yaş ve üstünde olduğu belirlenmiştir; kadın girişimcilerin büyük bir bölümü orta yaşlıdır. Kadın girişimcilerin eğitim düzeyleri çeşitlilik göstermektedir. 2 kadın girişimci lisans, 1 kadın girişimci ön lisans, 4 kadın girişimci lise, 3 kadın girişimci ortaokul ve 1 kadın girişimci ilkokul mezunudur. Doğum yeri /memleket açısından bakıldığında; 7 kadın girişimcinin Zonguldaklı, 3 kadın girişimcinin Trabzonlu ve 1 kadın girişimcinin Ankaralı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, 2 kadın girişimci ticari faaliyetini ve yaşamını ilçede sürdürmektedir. Girişimci kadınların tümü resmi nikâhla evlidir. Aile yapıları incelendiğinde; 2 kadın girişimcinin geniş aile içerisinde, 9 kadın girişimcinin çekirdek aile içerisinde yaşamakta olduğu anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin evlenme yaşları 18-39 arasında değişkenlik göstermektedir; 1 kadın girişimcinin 18 yaş altında evlendiği tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan 11 kadın girişimcinin 9 tanesi çocuk sahibidir; çocuk sahibi olan 6 kadın girişimcinin 1'den fazla çocuğu olduğu tespit edilmiştir.

Kadın girişimcilerin eşlerine dair demografik veriler incelendiğinde; eşlerin yaşlarının 35-65 arasında değişmekte olduğu anlaşılmıştır. Girişimci kadınların eşlerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde; aralarında 2 ilkokul, 1 ortaokul, 1 lisans, 1 doktora ve 6 lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Eşlerin doğum yeri/memleket verileri incelendiğinde; 4 kadın girişimci eşinin Zonguldaklı; 7 kadın girişimci eşinin ise Ağrı, Ardahan, Trabzon, İstanbul ve Kastamonu illerinden göç etmiş olduğu tespit edilmiştir. 6 kadın girişimci eşi emeklidir; 2 kadın girişimci memur, 3 kadın girişimci eşi ise esnaf olarak çalışmaya devam etmektedir.

3.2. Kamusal Alanda Kadın Girişimci

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin 10'u hizmet, 1 kadın girişimci ise hizmet ve imalat sektöründe faaliyet göstermektedir. Ticari faaliyet alanları incelendiğinde; perakende çeyiz ürünleri, tuhafiyeye, gıda, bebek giyimi, çeyiz ürünleri ve takı satışı yapan kadın girişimciler bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca restoran, süsleme evi, ağız sağlığı merkezi faaliyeti sürdüren kadın girişimciler de bulunmaktadır. 11 kadın girişimcinin 10'u küçük ölçekli işletmelerde faaliyet göstermektedir; 1 kadın girişimci ise eşinin kurduğu limited şirketine ortaktır. 3 kadın girişimci, ticari faaliyetini seyyar tezgâhında ve ticari kaydı olmadan sürdürmektedir, 1 kadın girişimci ise kardeşiyle ortak olarak kurduğu işletmede girişimciliğe devam etmektedir. Aylık kazançları incelendiğinde; 4 kadın girişimcinin aylık kazancını 0-1000 TL arası, 4 kadın girişimcinin 1100-2500 TL arası ve 3 kadın girişimcinin 2500 TL ve üstü aylık kazanç tanımladığı belirlenmiştir.

3.2.1. Kadın Girişimcileri Girişimciliğe Yönlendiren Faktörler

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, girişim faaliyetlerine başlangıçlarında etkili faktörler; geçmişte ücretli çalışılan işyerinde ya da ortaklı yürütülen girişim faaliyetinde yaşanan sorunlar nedeniyle kendi işini kurma isteği, emekli olmak için eksik sigorta primlerini tamamlama, eş nedeniyle girişimciliğe başlama ve yaşanan ekonomik sorunları çözmeye yönelik girişimcilik kararı verme olarak özetlenebilmektedir. Kadın girişimcilerin, işletme kurma kararlarını daha çok dışsal motivasyon faktörlerinin etkisiyle aldıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan, seyyar tezgâhında kadın giyim satışı yapan Zeynep'e girişimciliğe başlangıç kararı verdiren, ücretli çalıştığı iş yerinde maruz kaldığı cinsiyet ayrımcı davranışlar ve hatta tacizdir:

Zeynep:

"Daha önce hep özel sektörde çalıştım. Güvenlik sektöründe beni erkekler yıldırıyor, kadın yönetici istemiyorlar, saymıyorlar en sonunda bıraktım. Ağızları bozuk, çirkin espriler... Bekârsınız, elemanınız bile âşık oluyor; karşılık alamayınca sıkıntı çıkıyor. 500 lira sermaye ile başladım bu işe, sonra 1500, sonra 3000, en son 5000 TL'ye kadar çıktı sermayem, büyüdü."

3.2.2. Girişimcilikte Eş İzni

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, girişimciliğe başlangıç aşamasında eşlerinden izin almak zorunda kalıp kalmadıkları sorulmuş; 4 kadın girişimci, eşlerinden izin almak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. 3 kadın girişimci, eşlerinden izin almak zorunda kalmamıştır; kadınların girişimciliğe başlangıç kararı eşleri tarafından verilmiştir ve bu kadın girişimciler işletmelerinde eşleriyle birlikte çalışmaktadır. Eşinin borçları yüzünden işletmeyi devralmak zorunda kalan Songül, girişimciliğe başlangıcın, bazı kadınlar için mecburen ve kadının isteği dışında gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır:

Songül:

“Ben aslında girişimci olmak zorunda kaldım. Maliyeciler o gün kapıya dayanınca mecbur oldum yani. Ben aslında poğaça/börek dükkânı açacaktım.”

Eşinden girişimcilik izni almak zorunda kalmayan kadınlardan 2’si çocuk sahibi olmayan kadınlardır, 1 tanesi lisans mezunudur ve 1 tanesi ise girişimciliğe kızı evlendikten sonra başladığını ifade etmiştir. Dolayısıyla, çocuk sahibi olmayan veya çocuklarını büyütmüş bazı kadınlar için girişimciliğe başlangıç eş izni duvarına takılmadan devam edebilmektedir. Ayrıca, eğitim düzeyinin yüksek olmasının ve bir uzmanlık alanına sahip olmanın da kadının girişimcilik kararını kendi verebilmesine olumlu etki edebildiği anlaşılmaktadır.

3.2.3. Kuruluş Sermayesi

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere işletme kurarken ihtiyaç duydukları sermayeyi nasıl temin ettikleri sorulduğunda; 3 kadın girişimci eşinden, 1 kadın girişimci KOSGEB desteği ile birlikte eşinden, 3 kadın girişimci ise ailesinden maddi destek aldığını belirtmiştir. Ayrıca, 2 kadın girişimci birikimlerini değerlendirdiğini ifade etmiş, seyyar tezgâhında takı satan 1 kadın girişimci ise kendi ticari faaliyetini “pek de sermaye gerektirmeyen bir iş” olarak tanımlamıştır. Pide ve lahmacun salonu işleten 1 kadın girişimci ise kuruluş sermayesini banka kredisi yoluyla sağladığını belirtmiştir.

Kadın girişimcilerin, işletme kuruluş sermayesi temini için daha çok eş, aile desteği ya da birikimlerini kullanmalarının ve finans kuruluşlarına başvurmayı tercih etmemelerinin ardında yatan sebebin finans kuruluşlarından destek alabilecekleri teminat koşullarını sağlayamamaları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Kadın girişimcilerin, işletmelerini kurma aşamasında finans kuruluşlarına başvuramamasının altında yatan sebep; finans kuruluşları tarafından teminat olarak istenen mal varlığına kadınların sahip olmayışıdır. Ticari geçmişe sahip olmayan ve finans kuruluşlarının teminat talebini karşılayamayan kadın girişimcilerin sermaye temini için eş ve ailelerine başvurmasının ardındaki tehlikenin; kadının kendi işletmesi üzerindeki karar yetkisini kaybetmesi ve kendi işletmesinde çalışan konumuna sürüklenmesi olacağı düşünülmektedir.

3.2.4. Kadın Girişimcilerin Sorunları

Araştırmaya katılan kadın girişimciler, toplumsal kabul problemi yaşamaktadır. Aynı piyasada iş yapmaya çalıştıkları erkekler tarafından yok sayılmaları ve taciz edilmeleri veya çalışma yaşamları nedeniyle kınanmaları ve hoş karşılanmamaları gibi sorunlarla mücadele etmek zorunda kaldıkları anlatılarından anlaşılmaktadır. Ayrıca, kadın girişimciler, çalışan kadının namussuz kadın olduğuna dair erkek söylemlerini dinlemeye maruz bırakılmakta, alacaklı oldukları işletmeyi telefonla aradıklarında bile “kadın oldukları için” muhatap kabul edilmemektedir. İş çevrelerindeki insanların (özellikle erkeklerin) kadın girişimcilere “git evinde otur” söylemleri, ataerkil toplumun kadına uygun gördüğü “evinde oturma” rolünün hala sürmekte olduğunu göstermektedir.

Songül:

“İlk başlarda bir erkeğe selam verince bile yanlış anlıyorlardı. Çok şeylerle karşılaştım ben! Ben bu dükkâna ilk başladığımda çok kınadılar beni, kadın ne anlar dediler elektrikçiden. Çok baskı oldu üzerimde. Küçük yer işte dedikodusu bitmiyor!

Ben dükkâna geldikten sonra evde ekmek yap, git evine ne işin var diyenler çok oldu. Bazıları tarafından dışlandım.

Ben çok sıkılıyorum bu aralar... Mesela bugün almam gereken alacağım var, telefon açıyorum adama; “ödemeyeceğim, sıkıntıya gir, senin sıkıntıya girmeni çok istiyorum” diyor! Ödemiyor, zora sokuyor beni. Müteahhitler çok pislik, kaç tanesinde alacağım var beni yıldırmaya çalışıyorlar, ödemiyorlar alacağımı. “Sen kapa telefonu, seninle muhatap olmam, kocan arasın” diyor. Bazı adamlar, dükkâna gelip: “senin yüzünden bizim karılar da dükkân açmak istiyor git evinde otursana” diyorlar. Ben örnek oluyorum onlara, bu güzel bir şey değil mi?”

Kadın girişimciler, cinsel tacize maruz kalmaktadır; 2 kadın girişimci, işletme içerisinde tacize uğramamak ve erkekler tarafından kabul görebilmek için geliştirdikleri bir strateji olarak, iş yerinde cinsel kimlik değiştirmekten, “erkek gibi” davranmaktan bahsetmiştir. İki de lokanta işleten bu kadınlar, yalnızca giyim tarzlarını değil hareketlerini ve konuşma tarzlarını değiştirerek; tespih sallayarak ve argo konuşarak, erkeklerin dünyasında var olabilmek için onlar gibi davranmaktadır.

Elif:

"Ben tüm esnaftan daha fazla erkeğim. Rahatsız etmeye cüret eden olmadı beni, kadından ziyade erkeğim!"

3.2.5. Girişimcilik Faaliyetlerinin Kadınların Yaşamına Sağladığı Faydalar

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerden, girişimciliğin kendi yaşamlarına sağladığı ekonomik faydaları dile getiren 3 kadın girişimci bu durumu annelik rolleriyle ilişkili olarak tanımlamış; çocuklarının maddi ihtiyaçlarını karşılayabilmenin onları mutlu ettiğini vurgulamıştır. Girişimciliğin kendilerine sağladığı sosyal faydayı vurgulayan 5 kadın girişimcinin bahsettiği sosyalleşme, sosyal sermayenin artması değildir. Sosyalleşme vurgusu yapan kadın girişimciler, kendilerine ticari kazanç sağlayabilecek bir ilişkiler ağından değil; dost-arkadaş edinmekten bahsetmiştir. 1 kadın girişimci, girişimcilik faaliyeti sayesinde kendini ruhsal ve fiziksel olarak daha zinde hissettiğini ifade etmiştir. Eğitim düzeyi ve aylık kazancı yüksek 1 kadın girişimcinin, girişimciliğin yaşamına getirdiği faydayı kendine rol-model bulabilmek ve öğrenme açısından zenginleşmek olarak tanımlaması dikkat çekicidir. Öte yandan, çocuk yaşta evlenmiş, eğitim düzeyi ve aylık kazancı düşük olan, geniş aile içerisinde yaşamına kırsalda devam eden 1 kadın girişimcinin, girişimciliğin kendi yaşamına hiçbir katkı sağlamadığını belirtmesi düşündürücüdür.

3.2.6. İşletme İçerisinde Alınan Finansal Kararlar

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, işletme içerisinde parasal yönetimden kimin sorumlu olduğu sorulduğunda, 6 kadın girişimci işletme içerisinde parasal yönetimin ve kasanın eşlerine ait olduğunu belirtmiştir. Sosyokültürel ve sosyoekonomik açıdan birbirinden farklı özelliklere sahip bu kadın girişimcilerin 3'ü bu durumdan rahatsızlık duyduklarını ve kendilerini baskı altında hissettiklerini ifade etmiştir.

Zeynep:

"Banka işlerini o hallediyor, kartlar zaten onda. Mal alımını da o yapıyor. Kafasına göre dediğimden fazla mal alıyor, bana baskı kuruyor. Benim istediğim çeşitlerden almıyor zaten çok aldık diye. Tabi istemediğin mali satmak da ayrı bir baskı!"

Bebek giyim mağazası işleten Sevgi'nin anlatısı, kadın girişimcilerin, kendi kurdukları işletme içerisinde, eşlerinin parasal konulara müdahalesi nedeniyle ücretli çalışan konumuna sürüklendiğini vurgulamaktadır:

Sevgi:

"Akşama kadar kasada para toplanır, o zamana kadar kasaya el sürülmez. Zaten öyle kasaya el girerse devamlı bereketi kaçar. Akşam belirli bir kısmı ödemelere ayrılır, belirli bir kısmı bana ve ablama harçlık olarak verilir."

3.3. Özel Alanda Kadın Girişimci

3.3.1. Hane İçi Rol Paylaşımı

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere ev işleri ve hane içi bakım hizmetlerini eşleriyle nasıl paylaştıkları sorulmuştur. Kadın girişimcilerin 7'si hane içi tüm hizmetlerden sorumlu olduğunu belirtmiş; 4 kadın girişimci, eşlerinin kendileriyle rol paylaştığını ifade etmiştir. Hane içi tüm hizmetlerden sorumlu olan kadın girişimcilerin yüksek gelirli olanları temizlik hizmetini ücret karşılığı satın alarak; gelir düzeyi düşük olan kadın girişimciler ise kendi annelerinden veya kayınvalidelerinden yardım alarak yaşam yüklerini hafiflettiklerini anlatmıştır. Eşinin kendisiyle hane içi rol paylaştığını fakat bu durumu baskı aracına dönüştürdüğünü anlatan Zeynep'in anlatısı ise çarpıcıdır:

Zeynep:

"Çamaşır, bulaşık bana aittir. Yemeği o yapar, silip süpürme de yapar ama kendi isteyince, ben isteyince değil! Ev işleri ve yemek konusunda çok yardım eder ama kendi istediği ölçüde ve baskı kurarak üzerimde. Ben evde bir masanın yerini bile değiştiremem, izin vermez."

3.3.2. Öncelikli Sosyal Kimlik

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere öncelikli sosyal kimliklerinin ne olduğu sorulduğunda 7 kadın girişimci öncelikli sosyal kimliğini "anne" olarak tanımlamıştır. Çocuk sahibi olmayan 2 kadın girişimciden 1'i öncelikli sosyal kimliğini "iş kadını" olarak tanımlarken diğer kadın girişimci hiçbir sosyal kimlik tanımlaması yapmamıştır.

Eğitim düzeyi ve aylık kazancı yüksek olan ve çocuk sahibi olan 1 kadın girişimci ise öncelikli sosyal kimliğini “iş kadını” olarak tanımlamıştır. Ayrıca, araştırmaya katılan 11 kadın girişimciden 8’i; annelerin, çocukları küçükken çalışmaması gerektiği görüşünü desteklemektedir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin öne çıkan annelik kimlikleri, toplumsal cinsiyet rollerini ne kadar içselleştirdiklerini ortaya koymaktadır.

3.3.3. Kadın Girişimcilerin Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düşünceleri

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, kadına yönelik şiddeti nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Kadın girişimcilerin kadına yönelik şiddet tanımlamasında fiziksel ve sözel/psikolojik şiddet ön plana çıkmaktadır. Eğitim düzeyi ve aylık kazancı düşük olan, geniş aile içerisinde yaşamakta olan 2 kadın girişimci kadına yönelik şiddeti bazı durumlarda haklı gördüğünü belirtmiştir:

Esra:

“Bence kötü bir şey yapılmasın ama bazı kadınların da çenesi durmuyor o ayrı!”

Kadın cinayetlerini meşrulaştıran bir söylemle, boşanma aşamasında eşi tarafından öldürülen kadınların durumunu “adamın kadın yüzünden cinnet geçirmesi” olarak açıklayan Hatice; kadının boşanmasının ataerkil toplumdaki kabul eşliğine de atıfta bulunmuştur:

Hatice:

“Şimdi adam da kadına bir şey diyemiyor, hemen uzaklaştırma hemen dava! Ne yapsın adam da cinnet geçiriyor vuruyor kadını, duyuyoruz yani.”

Kadın girişimcilere, çevrelerinde şiddete maruz kalan kadın olup olmadığı ve şiddet gören bir kadınla karşılaşırlarsa ne yapacakları sorulduğunda, neredeyse tamamı, yakın çevrelerinden fiziksel, sözel/psikolojik ve cinsel şiddete maruz kalan kadınların durumlarına ilişkin örnekler vermiştir. Bu durum, maalesef kadına yönelik şiddetin, farklı tezahürleriyle yaygınlığının altını çizmektedir:

Elif:

“Benim kendi kız kardeşim yıllarca dayak yedi şimdi sinir hapları kullanıyor. Adamın artık kendi sağlığı bozuldu da kesti dayağı, kardeşim ona baksın diye kendince hoş tutmaya çalışıyor. Ne faydası olacaksa! Bitirdi kadını zaten!”

Öte yandan, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, şiddete maruz kalan kadınlara nasıl yardım edilebileceği konusunda fazla bilgi sahibi olmadığı anlaşılmıştır. Sosyokültürel ve sosyoekonomik özellikleri bakımından birbirinden farklı olan katılımcılar, kadına yönelik şiddete “aile mahremi” boyutlarında bakmaya meyillidir. Bazı kadın girişimciler, şiddete maruz kalan kadının yardım talebinde bulunmasının önemli olduğunu ifade etmiş, bazıları ise kadının kurtulmak isteyip istemediğine emin olunamayacağını belirtmiştir.

Zeynep:

“Sahiplenirim hemen, kurtarmaya çalışırım. Ama hem anlatıyorlar, hem de sonra size sırtını çevirip oraya dönüyorlar. Karmaşık durumlar yani, zor...”

3.3.4. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Şiddet Deneyimleri

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, kadına yönelik ekonomik şiddeti nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Katılımcılara göre kadına yönelik ekonomik şiddet:

- Kadının yapmak istediklerinin ekonomik olarak engellenmesi
- Erkeğin, kadına sürekli “para yok” demesi
- Erkeğin, kadının ziynet eşyalarını kumara yatırması
- Erkeğin, kadının elinden zorla parasını alması ve bu parayla içki içmesi, kumar oynaması
- Erkeğin, hane içinde tüm parasal kontrolü elinde tutması, kadına para vermemesi, kadının maaş kartına el koyması
- Kadının kendi ihtiyaçlarını satın almasının erkek tarafından engellenmesi
- Kadının, ekonomik açıdan erkeğe bağımlı olmasıdır.

Kadın girişimcilerin, 2'si hariç tümünün kadına yönelik ekonomik şiddet konusunda bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin, ekonomik şiddeti erkeğin; parasal konularda kadına uyguladığı baskı veya zorlamaya yönelik davranışlar, kadına sürekli para hesabı sorması veya kadının kişisel ihtiyaçlarını karşılamaşının engellemesi olarak, yani "ekonomik kontrol" örnekleriyle tanımladığı görülmüştür. İstihdam sabote etme veya erkeğin kadından parasal bilgilerini saklaması gibi davranışlardan yani "ekonomik sömürü" boyutundan bahsetmeyen kadın girişimciler, kadına yönelik ekonomik şiddeti "ekonomik kontrol" olarak tanımlamaktadır.

Araştırmaya katılan ve birbirlerinden farklı sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklere sahip tüm kadın girişimcilerin ekonomik şiddete maruz kaldığı anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin ekonomik şiddet deneyimlerini gösteren bulgular; ekonomik şiddet ölçeğinin sosyolojik bağlam düşünülerek alınan maddelerinden oluşturulan yarı yapılandırılmış sorular sorulara verdikleri cevaplar ve görüşmeler esnasında, anlattıkları ve ekonomik şiddet kapsamında değerlendirilebilecek olay örneklerinden oluşmaktadır.

10 kadın girişimcinin eşlerinden ekonomik kontrol davranışlarına maruz kaldığı tespit edilmiştir. "Ekonomik kontrol" kapsamında kadın girişimcilerin eşlerinden maruz kaldıkları davranışlar; kadının; para istemek zorunda bırakılması, kişisel ihtiyaçlarının gidermesine engel olunması veya bunların "gereksiz" görülmesi, maddi harcamalarının sürekli denetimi, ücretli istihdamına engel olunması, girişimcilik faaliyetlerini hane içi rollerini aksattığı gerekçesiyle bırakmasını talep etme, eğitim ve sosyal güvence gibi bireysel haklarına engel olunmasıdır.

Songül:

"Eşim nereye para harcadığımı tek tek bilmek ister, fatura/fiş ister. Ben kendime bir şey alsam, özel ihtiyacım mesela, biliyorsun ya kadınsın; gereksiz diyor tavır yapıyor. Ya her şey de söylenmiyor ki!"

Ayrıca, önemli parasal kararların, kadına danışılmadan, erkek tarafından alınması davranışı da araştırmaya katılan kadın girişimcilerin maruz kaldığı ekonomik şiddet davranışlarından biridir:

Nazan:

Önemli parasal kararları genelde kendi kafasına göre alıp bana empoze etmeye çalışır. Sürpriz ev, araba aldığı da olmuştur. İhtiyacımız yok mesela ama almıştır! Kadının kendi ailesinden gelmiyorsa mal varlığı zaten adam %1500 söz sahibi! Benim diyor!"

4 kadın girişimcinin, eşlerinden, "ekonomik sömürü" davranışlarına maruz kaldığı tespit edilmiştir ve bu kadın girişimcilerden 3'ü aynı zamanda ekonomik kontrol davranışlarına da maruz kalmaktadır. Kadın girişimcilerin, eşlerinden maruz kaldığı "ekonomik sömürü" kapsamında değerlendirilebilecek davranışlar; erkeğin; kadından habersiz aldığı finansal kararlar (başkalarına kredi çekme veya kefil olma) nedeniyle kadını borç ödemeye mahkûm etmesi, arkadaş çevresine sürekli içki ismarlama yoluyla gelirini tüketmesi ve hane geçimini kadının üzerine yıkması ve kadın girişimcinin onayı olmaksızın aldığı finansal kararlarla hane halkını yoksulluğa sürüklemesidir.

Elif:

"Ayda 4000 TL maaşı var, ona buna yediyor! Eğlence mekânlarına, pavyona falan da gidiyorlar. İsmarlamacı benimki, aptal işte!"

Hatice:

Ben kazanıyorum işte kaç boğaz varsa evde doyurmaya çalışıyorum. Ben parayı ne yapayım yoksa? Kocam gelirime el koymaz da koymasına gerek yok hepsi eve gidiyor zaten! Ben kendime sanki giyim kuşam bir şey mi alıyorum? 11 yıldan beri emekli kocam, çalışmaz. Niye çalışsın ki maaşı var adamın!"

Ayrıca, araştırmaya katılan kadın girişimcilerden 1'i, yalnızca eşinden değil; ailesinden de ekonomik sömürü davranışlarına maruz kaldığını ifade etmiştir. Eğitim ve kazanç düzeyi yüksek olan Deniz'in anlattığı, ekonomik şiddetin faillerinin anne, baba hatta kardeşler de olabileceğini göstermekte ve bu durumun kadını yalnızca ekonomik anlamda değil; psikolojik olarak ne kadar yorduğunun altını çizmektedir:

Deniz:

"Ailemin, anne babamın herkesin beklentileri var omzumda. Diyorum kim yükledi bu yükü sana, bunu soruyorum işte böyle."

Derinlemesine görüşmeler esansında, 2 kadın girişimcinin eğitim olanaklarının ailesi tarafından engellendiği ve 2 kadın girişimcinin başlık parası karşılığında nesneleştirilerek evlendirildiği tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin mal varlığına ilişkin bulgular da maruz kaldıkları ekonomik şiddeti doğrular niteliktedir. 7 kadın girişimcinin, kendine ait mal varlığı bulunmamaktadır. Mal varlığı sahibi olan 4 kadın girişimciden yalnızca 2'si sahip oldukları gayrimenkul ve/veya arabayı çalışarak edinmiştir; 2 kadın girişimci ise ailesinden miras yoluyla edindiği gayrimenkule sahiptir. Öte yandan, tüm kadın girişimci eşlerinin, kendine ait mal varlığı bulunduğu anlaşılmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde, ayrıca, 3 kadın girişimcinin, ekonomik şiddetin yanı sıra, sözel/psikolojik şiddete de maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin maruz kaldığı sözel/psikolojik şiddet davranışları; küsmeye, homurdanma, kötü söz söyleme, kadını hiçbir konuda takdir etmeme ve sevgi göstermemedir.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Araştırma sonucu elde edilen nitel verilere göre, kadın girişimciler, genellikle orta yaşlı ve çocuklu kadınlardır; hizmet sektöründe ve küçük ölçekli işletmelerde faaliyet göstermektedir. Kadın girişimcilerin ticari faaliyet alanlarının ise hane içi rolleriyle örtüşen ve genellikle müşteri profili kadın olan alanlar olduğu anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin ticari faaliyet alanları konusunda bu araştırmada ortaya çıkan bulgu, pek çok araştırmacının bulgularıyla da örtüşmektedir (Çakıcı, 2004: 134; Özar, 2005: 28; Soysal, 2010: 83; Ecevit ve Yüksel Kaptanoğlu, 2015: 16 https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor_20150625.pdf, 14 Şubat 2016'da erişildi). Kadın girişimciliğinde görülen bu sektörel ayrımın kaynağının, cinsiyetin toplumsal kuruluşunu sonucunda ayrılan rol dağılımı olduğu düşünülmektedir. Toplumsal olarak kabul gören kadın kimliği, hane içi tüm hizmetlerden sorumludur; dolayısıyla girişimci kadının daha çok hizmet sektöründe faaliyet göstermesi şartıdır.

Kadın girişimcilerin neredeyse tamamı, girişimciliğe başlangıç kararını dışsal motivasyon faktörlerinin etkisiyle vermiştir. Hane içinde yaşanan ekonomik problemleri çözmek, eşlerine istihdam sağlamak ve çocuklarını daha iyi koşullarda yetiştirebilmek gibi nedenler kadınların girişimciliğe başlamasında etkili faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu durum ise, kadın girişimciliğinin, kadını sosyoekonomik anlamda güçlendirmekten çok hane halkı yoksulluğunu önleme projesi görünümünde olduğu görüşünü (Ecevit, 2007: 39) aklı getirmektedir.

Araştırma bulguları, diğer araştırmalara benzer şekilde (Uzun ve Günlük, 2006: 347; Aşkın ve Barış, 2015: 76) kadınların girişimciliğe başlangıcının "eş izni" veya "eşinin isteği" ile mümkün olabildiğini göstermektedir. Birbirinden farklı sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklere sahip kadın girişimcilerin, girişimciliğe başlangıç aşamasında eşlerinden izin alması ya da girişimcilik faaliyetine eşinin isteği üzerine başlaması, erkek egemen toplumun; kadını özel, erkeği kamusal alana sabitleyen ve kadının kamusal alana girişinin erkek izin verirse mümkün olduğunu benimseyen bakış açısının yansımasıdır.

Kadın girişimcilerin çoğunun iş kurma aşamasında aşmak zorunda olduğu eş izni engeli aşılabılırse; kuruluş sermayesi arayışı aşamasına gelindiğinde, kadın girişimci finansal engellerle karşılaşmaktadır. Kadın girişimciler, kuruluş sermayesi temini için daha çok eşlerine ve ailelerine başvurmakta, finans kuruluşlarına gitmemektedir. Daha önce yapılmış bazı araştırmalarda da ortaya çıkan bu durumun (Cici, 2013:115; Çabuk, Südaş ve Araç, 2015: 431, 433) sebebi, kadının finans kuruluşlarına teminat gösterebileceği mal varlığına sahip olmayışındır. Öte yandan, kadın girişimcinin kuruluş sermayesi bakımından eşine veya ailesine maddi bağımlılığının, işletmenin devamı içerisinde alınan finansal kararların kim tarafından verileceğine de etki edebileceği ve kadının, kendi kurduğu işletme içerisinde ücretli aile işçisi konumuna sürüklenebileceği de düşünülmelidir.

Kadınların, girişimcilik faaliyetlerini, her ne kadar toplumsal cinsiyet rol dağılımına paralel sektörlerde ve bu ayrıma göre belirlenmiş alanlarda sürdürseler de; dâhil oldukları kamusal alan içerisinde toplumsal cinsiyet rollerine bağlı sosyal dışlanma yaşadıkları görülmüştür. Kadın girişimcilerin iş yaşamında toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle eşitsiz muamele gördüğünü ve toplumsal kabul problemi yaşadığını gösteren başka araştırmalara (Cici, 2013:152, Boyacıoğlu, 2014: 88, Hampel-Milagrosa, 2010: 75, Laukhuf ve Malone, 2015: 80) benzer şekilde; bu araştırmada da, kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet rol dağılımındaki eşitsizlikten olumsuz etkilenmekte olduğu anlaşılmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde, kadın girişimcilerin, toplumsal olarak kurulan kadın kimliklerini içselleştirdiği; aileleriyle birlikte içinde yaşadıkları özel alanın, neredeyse tamamı için birincil önem teşkil ettiği görülmektedir. Birçok kadın girişimci, kadın kimliğini “annelik” temelli kurmuştur ve hane içi tüm bakım hizmetlerinden sorumludur. Diğer araştırmalarda ortaya çıkan kadın girişimcilerin iş-yaşam dengesi kurma sorununun (Ufuk, 1997: 124; Kutanis ve Alparslan, 2006: 150; Çelik ve Özdevecioğlu, 2001: 493; Yetim, 2002: 89) aksine bu araştırmaya katılan kadınların hane içinde ve işletme içerisinde çift vardiya çalışmaktan şikâyet etmemesi dikkat çekmektedir. Bu durum, araştırmaya katılan kadınların, neredeyse tamamının çocuklarını büyüttükten sonra iş hayatına başlaması ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca, tümü kırsal kökenli olan kadın girişimcilerin geleneksel toplumsal değerlerinin yaşamlarında baskın olduğu, bu nedenle kadın kimliklerini “fedakârlık ve özveri temelli” kurdukları ve içinde yaşamakta oldukları koşulları normalleştirdikleri düşünülebilir. Nitekim araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin düşüncelerinde, kadına yönelik şiddet “aile içi bir meseledir” görüşünün hâkim olması da erkek egemen toplumsal yapının kadına yönelik şiddeti meşrulaştırmak için kullandığı yaklaşımların kadın girişimci tarafından ne ölçüde içselleştirildiğine dikkat çekmektedir. Bu içselleştirme, kadınların, kadına yönelik şiddeti meşrulaştırma ve normalleştirme sürecinin temel dayanağıdır. Öte yandan, kadına yönelik şiddeti kimi durumlarda haklı bulduğunu ifade eden 2 kadın girişimcinin; eğitim ve aylık kazanç düzeyinin düşük olması, geniş ailelerde yaşamlarına devam etmeleri gibi özelliklere sahip olması düşündürücüdür.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin neredeyse tamamı, kadına yönelik ekonomik şiddet konusunda bilgi sahibidir ve sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan birbirlerinden farklı olmalarına rağmen tüm kadın girişimci; eşlerinden, içinde buldukları kamusal ve/veya özel alanda ekonomik şiddet davranışlarına maruz kalmaktadır. Hatta araştırma bulguları, kadına yönelik ekonomik şiddetin, evlilik öncesi aile yaşamında başladığını göstermektedir. Kadınların, eğitim hakları aileleri tarafından ellerinden alınmakta; iş/kariyer sahibi olması engellenmekte veya kadınlar, aileleri tarafından belirlenen maddi değer karşılığında evlendirilmektedirler. Araştırma bulguları, ayrıca kadınların, kendi aileleri tarafından evlilik ve iş yaşamları sürerken de ekonomik şiddete maruz kalabileceğine işaret etmektedir.

Kadın girişimcilerin maruz kaldığı ekonomik şiddeti yaş, eğitim düzeyi, aylık kazanç veya çocuk sahibi olup olmamak gibi faktörlerin etkilemediği anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin maruz kaldığı ekonomik şiddetin altında yatan sebep, erkek egemen toplum tarafından kabul gören kadın kimliğidir. Kadının; hane içi emeğini görünmez hale getiren ve ücretlendirmeyen, hane içi rollerini aksatacağı gerekçesiyle çalışmasına sıcak bakmayan, çalışması durumunda parasal kontrol sağlayamayacağı inancı taşıyan ve kadının maddi kazancını, haneye ait kabul ederek görünmez hale getiren geleneksel bakış açısı maalesef aile içinde varlığını korumaktadır. Kadının maddi kazancı haneye gelen “destek” olarak değerlendirilmekte; kontrol altına alınmakta veya hane geçimi kadının üzerine yıkılmaktadır. Araştırma bulgularıyla görünür hale gelen kadına yönelik ekonomik şiddet; fedakârlık maskesi arkasında sinsiçe kadın yaşamına girerek ona zarar vermekte ve kadının sosyoekonomik açıdan güçlenmesini engellemektedir. Kadına yönelik ekonomik şiddetin, diğer şiddet tipleri ile ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Adams vd., 2008: 582, Adams vd., 2015:368). Bu araştırma örnekleminde de 3 kadın girişimcinin, ekonomik şiddetin yanı sıra sözel/psikolojik şiddete maruz kaldığının ekstra bulgu olarak ortaya çıkması ve görüşmeler esnasında kadın girişimcilerin, eşlerinden bahsederken kullandıkları nefret dili; kadınların maruz kaldığı ekonomik şiddetin diğer şiddet tipleri ile ilişkili olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

KAYNAKÇA

- Adaçay, Funda Rana ve Güney, Gül (2012). “Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet”, **Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu**, Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Adams, Adrienne E. vd. (2008). “Development of the Scale of Economic Abuse”, **Violence Against Women** 5(14): 563-588.
- Adams, Adrienne ve Beeble, Marisa L. ve Gregory, Katie A. (2015). “Evidence of the Construct Validity of the Scale of Economic Abuse”, **Violence and Victims** (30):363-376.
- Aşkın, Elif Özlem ve Barış, Serap (2015). “Kadın İstihdamının Artırılmasında Mikro Kredi Uygulamasının Etkisi: Tokat İli Örneği”, **Çalışma ve Toplum** 3: 63-93.
- Bilican Gökkaya, Veda (2014). “Cam Tavan, Kadın ve Ekonomik Şiddet”, **International Journal of Social Science** 26: 371-383.
- Boyacıoğlu, Ebru Z. (2014). “Kırsal Turizmde Kadın Girişimciliği: Edirne Örneği”, **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi** (2): 82-90.
- Cici, Emine Nihan (2013). “Kadınların Girişimcilik Yolunda Karşılaştıkları Sorunların Öz Girişimcilik Yetenekleri Üzerindeki Etkisi: Konya İlinde Bir Araştırma”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çabuk, Serap ve Südaş, Hatice Doğan ve Araç, Selin Köksal (2015). “Kadın Girişimcilerin İş Yaşam Süreçlerinin İncelenmesi: Adana İlindeki Girişimciler Üzerinde Bir Uygulama”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**: 31(12): 423-441.
- Çakıcı, Ayşehan (2004). “Kadın Girişimcilerin İşletme Fonksiyonlarındaki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim Bilimleri Dergisi** 1(2): 129-141
- Çelik, Cemile ve Özdevecioğlu, Mahmut (2001). “Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma”, **1. Orta Anadolu Kongresi**, Nevşehir: 487-498.
- Çelik, Gizem ve İçağasioğlu Çoban, Arzu (2012). “Çalışan Kadın ve Erkeklerin Ebeveynlik İzin Haklarına İlişkin Görüş ve Düşünceleri Niteliksel Bir Çalışma”, **Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu**, Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Demirdirek, Hülya ve Şener, Ülker (2014). **81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Karnesi**, Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Ecevit, Yıldız (2007). **Türkiye’de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara: Uluslar Arası Çalışma Ofisi Yayınları.
- Eşkinat, Rana (2012). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet (Boşanmış Kadınlara Yönelik Araştırma)”, **Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu**, Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Fidan, Fatma ve Yılmaz, Tuncay (2006). “Kadın Girişimciliğine Alternatif Bakış Serüven mi? Macera mı?” **Doğu Akdeniz Üniversitesi 2. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı**, Kuzey Kıbrıs.
- Gazioğlu Terzi, Elif ve Kurt, Ünzüle (2015). “Ardahan’daki Kadın Girişimciler: Sorunlar, Engeller”, **Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 2: 125-135
- Hampel-Milagrosa, Aimee. (2010). “Gender related Obstacles To Vietnamese Women Entrepreneurs Technical Report”, Yayımlanmamış Rapor, United Nations Industrial Development Organization Vienna, Viyana: UNIDO.
- Kutaniş, Rana Özen ve Bayraktaroğlu, Serkan (2003). “Female Entrepreneurs: Social Feminist Insights for Overcoming the Barriers”, **3rd International Conference on Critical Management**, Lancaster, England
- Kutaniş, Rana Özen (2006). **Girişimci Kadınlar**, Sakarya: Değişim.
- Kutaniş, Rana Özen ve Alpaslan, Sümeyra (2006). “Girişimci ve Yönetici Kadınların Profilleri Farklı mıdır?”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi** 2(8): 139-153.
- Kümbetoğlu, Belkis (2015). **Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, İstanbul: Bağlam.
- Laukhuf, Robin L. ve Malone, Timothy A. (2015). “Women Entrepreneurs Need Mentors”, **International Journal of Evidence Based Coaching and Mentoring**, 1(13): 70-86.
- Özar, Şemsa (2005). **GAP Bölgesi’nde Kadın Girişimciliği**. Ankara: GAP-GİDEM Yayınları.

- Özçatal, Elif Özlem (2011). “Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 1(1): 21-39.
- Özdemir, Aytül Ayşe (2010). “Potansiyel Girişimci Olan Kadınların Motivasyon Faktörleri ve Eskişehir’de Bir Araştırma”, **Ege Akademik Bakış** 10 (1): 117-139.
- Soyсал, Abdullah (2010). “Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** 65(1): 83-114.
- Şanlı, İsmail (2012). “Kadına Ekonomik Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları Üzerine Hani Gerçeği”, **Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu**. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Ufuk, Hatun (1997). “*Kadın Girişimcilerin Sosyokültürel ve Ekonomik Profili: Ankara Örneği*”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Uluocak, Şeref vd. (2014). **Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet**, Edirne: Paradigma Akademi.
- Uzun, Ali Çağlar ve Günlük, Mehmet (2006). “Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Hareket Noktaları ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Muğla İli Araştırması”, **Uluslar Arası Girişimcilik Kongresi**, Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Yetim, Nalân (2002). “Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin İli Örneği”, **Ege Akademik Bakış** 2(2): 79-92.
- Yılmaz, Emine ve Özdemir, Gülen ve Oraman, Yasemin ve Konyalı, Sema (2010). “Kadın Girişimcilerin Ekonomik Sürece Katılımları ve Örgütlenme Yaklaşımları”, **Uluslar arası İkinci Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu**, Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Maliye Bakanlığı Yıllık Ekonomik Rapor (2015). (<http://www.maliye.gov.tr>, 28 Şubat 2016’da erişildi).
- Çalışma Yaşamında Kadınlar Forumu Raporu (2015). http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/forum_rapor-Ekim-2015.pdf, 19 Şubat 2016’da erişildi).
- Türkiye İstatistik Kurumu Girişimcilik İstatistikleri Raporu (2014). (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21529>, 10 Ağustos 2016’da erişildi).
- Ecevit, Yıldız ve Yüksel Kaptanoğlu, Derya (2015). “Kadın Girişimciler Araştırması” (https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor_20150625.pdf, 14 Şubat 2016’da erişildi).